

ИСТРАЖИВАЊА

Веселин Ђуревић

ТИТОВСКА АНТИСРПСКА УПОТРЕБА "ПРОЛЕТЕРСКОГ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМА"

Историјски догађаји и процеси најбоље се огледају у свом еплогу, у својим посљедицама. Из тог угла гледајући и драму актуелног грађанског рата у Југославији (1991-1995) можемо посматрати као посљедицу цјелокупног социјално-револуционарног процеса 20. вијека, и - посебно као илустрацију чињенице да Други свјетски рат на овим просторима није био до краја и адекватно завршен, завршен утврђивањем узрока и посљедица, изазивача и жртава. Да је у ствари завршен гњилм компромисом.

Одређени документи овог процеса представљају конкретне историјске чињенице, коцке његовог сложеног мозанка. Најважнија је она чињеница која све догађаје повезује у континуитету, која мозанк показује у цјелини. Она личности које персонализују велике догађаје посматра и процјењује и према њиховој улози у њима.

Истакнути аутори државно-творних и национално-конститутивних процеса су и значајни и велики ако су њиховом заслугом или формиране или консолидоване напредне државе, или ако су на неки узвишени, прогресиван начин обједињени народи у име којих су дјеловали. Ако су њиховом вољом национални интереси подређени интернационалним, односно ако су ове личности неким својим парцијалним интересима или нереалним заносима субјективно или објективно кочиле природно-

историјске токове, оне не могу добити позитивну оцјену. Истакнути креатори одређеног историјског тока најбоље се огледају у коначним резултатима, у расплету процеса. А ова, коначна оцјена, општег карактера (без мање битних модалитета који од ње одступају), не зависи ни од њиховог борбеног ангажмана, чак и када је он јуначки, ни од њихових првобитних добрих жеља.

Овакав приступ се, међутим, не односи на сљедбенике најистакнутијих протагониста догађаја, посебно не у односима војне или партијске субординације, сљедбеници се и посматрају и оцјењују у конкретним акцијама и ситуацијама, које су сами усмјеравали. Док протагонисти одређеног процеса "одговарају" на нивоу процеса, њима подређени сљедбеници могу бити и велики јунаци и часни људи и онда када коначан, општи резултат, представља велики промашај, када помрачује њихово лично и колективно дјело.

Јосип Броз Тито је израстао из социјално-револуционарног процеса 20. вијека, покренутог Октобарском револуцијом у Русији, па га у том оквиру треба и историјски поцјењивати. Тема "Титовска антисрпска употреба "пролетерског интернационализма" је покушај да се ова историјска појава, која је дјеловала као збир више мистификованих симбола, посматра не из идеолошког круга, у чијем формирању је и сама учествовала, не са идеолошким резонима "солидарне масе", индоктринираних сљедбеника, него из угла расплета процеса, који је одлучујуће усмјеравала. Сигнама "пролетерски интернационализам" којом се одређује програмска суштина и социјално-револуционарног процеса и Титовог мјеста у њему, истакнута је као мјерило односа декларативног и стварног у овом процесу. А управо то је основно мјерило улоге истакнутих личности.

Ако се актуелни, крвави расплет, манифестује као драма одређеног националног модела организације југословенског друштва и ако је карактеришу понављања узрока и последица прошлог рата, у виду нових антисрпских изазова и нових српских одговора на те изазове, онда се као основно поставља питање - ко је одговоран за такав епилог догађаја, за та готово механичка понављања. По историјском резону нико не може бити одговоран а п р и о р и, ни одређене личности ни народ као

цјелна, ниједан народ. Одговорне могу бити само конкретне личности и организације, они који су дозволили или омогућили ова понављања. Када се ради о партијским, комунистичким системима, о ауторитарним режимима, степен одговорности се мјери према законима политичке субординације, и према мјестима на љествицама друштвене пирамиде власти.

Тито је на врху ове пирамиде стајао од предратних времена па до смрти: или као креатор или као механички "пријемник" оног југословенског државног и националног модела који се данас купа у крви поновљеног грађанског рата. Чињеница да је та његова улога била неприкосновена историчара упућује да овај факат узме као полазну истраживачку окосницу, на путу преко сплета документационих илустрација које процес прате у цјелини, и у међународно-политичком оквиру; да би се на националне и регионалне активности бацила свјетлост опште сцене. Издвајањем одређених докумената и њиховом апсолутизацијом, ради фиксације истраживачког циља, могуће је доказати све и свашта: од безначајног догађаја начинити значајни, од мале или фаталне историјске личности велику и конструктивну.

Предмет овог синтетичког осврта није и војна активност партизанског команданта, односно команданта НОВ Југославије. Но, и ова активност је одредива само ако се посматра не из процијеп идеолошки разломљене историјске дијалектике, него у контексту Другог свјетског рата у цјелини, и то у смислу сагледавања међузависности објективних околности општехг значења и могућности субјективног фактора за уклапање у њихов ток, или за њихову евентуално волонтистичку употребу ради личне афирмације.

У циљу продора до суштине задате теме примјенливу методолошки поступак замисљеног, претпостављеног дијелога, сведеног око питања чије разматрање пружа синтезу суштине цијелог низа догађаја.

1. Уводно питање се односи на идејне претпоставке социјалистичке реконструкције југословенског друштва и државе. Колико је Јосип Броз Тито учествовао у стварању ових идејних основа, а колико је био само њихов дисциплиновани партијски сљедбеник?

Тито је одрастао и идејно-политички формиран у вријеме борбе хрватског народа за остварење националне независности, односно аутономије у оквирима Аустро-Угарске монархије. Прва национална сазнања добијао је у комбинацији двије идеолошке свијести: старчевићевско-великохрватске, која је на бургерско-политички начин артикулисала и операционализовала или своје или "позајмљене" митове и легенде на антицрпској основи, и стаљинско-коминтерновске свијести, која је на овој основи градила особену југословенску "револуционарну" стратегију.

Младог Броза није много дотакло прво југословенско интегралистичко-комунистичко отварање према пролетерском интернационализму и социјализму; које није излазило из оквира тадашњих буржоадко-демократских резона који су пратили и стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Више га је дотакло, а потом и занјела, слједећа комунистичка етапа - у којој су хрватски и мањински национални медијуми постајали полуге револуционарне борбе и путеви до интернационализма. Будући историјски полуобразован, прихватао је са увјерењем и оно хрватско мегаломанство које је настојало да се шири, како на основи чисто српских етничких подручја обухваћених оквирима бивше аустроугарске државе и бивше Млетачке републике, тако и на рачун "свих зона" српског етникума. Још више је прихватао Коминтерни потурене представе о српско-хрватској етничкој ситуацији, оне на основи којих је комунистички центар правно пројекције "нових нација". Прихватао је у ствари пут супротан лењинском принципу о "сажимању нација", јер је отворан процес њихове афирмације на суженој и сировој културној и духовној подлози, афирмације на бирократско-прагматичарски начин. У југословенском случају то је био пут употребе свих национализама и сепаратизама на антицрпској и антијугословенској основи. И то уз потпуно одбацивање наднационално-конститутивног процеса Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије, који је овом другом био ближи.

Дисциплиновано је Броз прихватао и оне визије будућности које су биле битно супростављене широким основама идеологије у име које је, иначе, декларативно наступао; и то увијек на антивеликоцрпској, у суштини на антицрпској основи. Усвајао је оне пројекције "социјалистичке будућности" које су биле испу-

њене патолошким фиксацијама "српског хегемонизма". У годинама уочи Другог свијетског рата ове фикције су постајале његове идејне и пропагандно-политичке основе, и у таквом облику су дочекале и ратне дане. Борба против "великосрпског баука" је у устаничким данима 1941. године одређивала Титов однос према будућности. Већ тада су хрватске националистичке и сепаратистичке тежње, било је то доба када је овај народ био ван НОП-а, осим малог далматинског дијела (углавном југословенских или католичко-српских осјећања), пројектоване на општи план односа и претваране у основну функцију ослободилачке борбе народа као цјелшине. Родљубивим српским партизанима су потуране на начин који је ове представљао, фактички, као експоненте хрватске националне стратегије.

Општи апсурд револуционарне политике, која се одвијала у име борбе за "пролетерски интернационализам" лежао је у чињеници да се овај циљ остваривао у вијеме када је "пролетеријат" у Југославији представљао периферну снагу, када је сељаштво представљало државотворни елеменат на који су се морале наслоњити све акције будућности. Национални елеменат апсурда представљао је комунистички ослонац на хрватског сељака који је одавно био на зачељу друштвеног прогреса.

2. И Рат 1941-1945. године су југословенски комунисти, предвођени Титом и идејно обликовани на компјутерновским постулатима (у схватању националног питања и на грађанско-хрватски начин), доживјели да као наступање лењинске шансе за преврат, за узимање власти. И односи према потенцијалним савезницима и односи према потенцијалним непријатељима изражавали су неке елементе Лењиновог односа према лијеvim есерима: тражена је сарадња само са оним који је унапријед пристајао да буде жртвован, да при увору у комунистичку ријечу изгуби своје партијско-политичко име. Касније, у току покрета отпора окупатору и тај однос је водно погубним насиљима над околностима и грађанском рату међу Србима. Полазна војно-политичка стратегија била је: циљ оправдава сва средства!

Српски синдром ратне политике КПЈ очитовао се и као настојање да се општим и идеолошким ратом изазвани поремећај друштвено-политичко-економских односа искористи за институционализацију оног федералног концепта који је између два

свјетска рата стасавео иза кулпса централног друштвеног тока, у алхемичарским лабораторијама Коминтерне и Стаљина, а који се у односу према Југославији изражавао као нека посебна форма "национал-интернационализма". Институционализација се у почетку остваривала као одређени пут борбене, војно-политичке организације и партизанског покрета и друштва у коме се одвијала његова активност. Њена потоња државно-творна функција била је сакривена од борачке масе, углавном српског националног састава; чак и од партијског чланства, гдје су интернационалистичке визије будућности биле највише доминантне. Стерилни интернационалисти су их прихватили као пролазне тактичко-политичке варке на правцу политике "братства и јединства", и не размисљајући о могућим националним импликацијама.

Када се ови догађаји посматрају из данашње ретроспекције јасно се види да се титовски "демократско-револуционарни систем" увијек стварао у атмосфери борбе против "великосрпске хегемоније", формирајући своје послушне слѣдбенике само из редова оних чија је идеолошка свјест потискивала националну. Преко ове нове необичне институционализације, која се одвијала под знамењима мистификованих симбола који су обећавали "златна брда", у колотечину друштвене организације упадало је мноштво полубразованих људи, који су јуришали и на небо, јер их је носила и опјала у дотадашњој историји незабљежена социјална мобилност. Ширином која је преко ноћи од бораца стварала команданте и комесаре, локалне или регионалне предсједнике; важне личности. Нагони анархистичких понашања су добијали своја отјеловљења која су говорила о радикалној смјени власти - "кој би гори сад је доли". Конкретни политички ангажмани "малих људи" постајали су њихови нови животи - "са биографијом".

И институционализације на регионалним, земаљским и националним нивоима су се одвијале помоћу овако формираних, нових индивидуалитета, у склопу визија великог циља - "пролетерског интернационализма". Појам "пролетерски" пленио је својом необичношћу, атрактивним симболом и мистификованом суштином. Његови заточеници су, у српском случају, а Срби су били основна полуга ратног ослободилачког процеса, долазили са периферије друштва. Њихова национална самобит-

ност изражавала се преко борбеног као патриотског доказивања, док им је идеолошка свијест почивала на пропагандистичким изворштима у центру којих је била и борба против "великосрпског националног угњетавања" и "револуционарна педагогија" тог стања у облику федеративне реконструкције државе и друштва. Српски борци, издаци народа који је још у предатно доба своја национална осјећања био доста разводнио југословенствујућим, ову оријентацију су доживљавали само као етапу ка "новом социјалистичком друштву". Код њих су и из Српства издвојени етнички дјелови, означени као "нове нације", примани као револуционарни чиновци, док су државне пројекције четничког покрета Драже Михаиловића а priori одбациване, као "великосрпске"; одбациване без правних етничких представа Српства и без виђења великохрватске суштине комунистичког националног концепта који им се супротстављао.

Када је комунистички федерални концепт на Другом заседању Авноја добио свој одређени државно-правни израз, на скупштини партијских истомислџеника и војих личности, српски учесници су га доживљавали и преко својих визија социјалистичке будућности без државних и националних граница, и у психолошком складу са својим новостеченим узвишеним личним позицијама. Нијесу доводили у питање ни његове интенције ни његове резултате. О упозорењима да се ради о антисрпском чшћу нико није водио рачуна; револуционари су их а priori одбацивали као контрареволуционарне великосрпске активности.

Персонални издаци хрватске и словеначке националне политике авнојски концепт су прихватили и као потврду и као верификацију њихове дотадашње националне оријентације. Јајачка Хрватска је само незнатно одступала од предатне бановинске, од Мачекове Хрватске; постајала је чак и већа, јер су комунистички државотворни чшћи пратила декларативна одређељења за ослобађање "хрватских територија" у Истри и Приморју. Авнојска Словенија је такође била већа од Савске бановине ако се узму у обзир декларативне намјере према приморју.

Из српског не само државног него и националног корпуса су избацивани сви његови посебни дјелови, а о ослобођењу етничких територија из оквира околних држава није могло бити

ни говора. А српска етничка и историјска права, на пр. у области сјеверне Албаније, са древним српско-зетским градом Скадром, била су реалнија од хрватских према Истри и приморју. Подвајане су и непобитно српске земље: Црна Гора по примарном историјско-државном резону, али и по идеолошком, који ју је издвајао из Српства; затим, БиХ- у складу са хрватско-коминтерновским плановима о "сасијецању крила велико-српској хегемонији", плановима који су били њихова "резервна варијанта" - као противтежа српско-хрватској подјели ове области, те као противтежа њеном могућем уједињењу са Србијом. Из српског круга је издвајана и Македонија - у складу са ВМРО-вским и коминтерновским идејама о посебној нацији, "жртви великосрпске хегемоније". Српска државотворна и национално-конститутивна мисија у њој, која је саме поравнавала турском окупацијом изазване етничке неравнине, проглашавана је за "поборљивачку". Сљедећи корак у деструкцији Српства био је посебно обликовање Косова и Метохије и Војводине, који је остварен послје рата, али у складу са предратним хрватским грађанско-политичким плановима; остварен у атмосфери интернационалистичког ентузијазма који је замагљивао национална сазнања, највише код Срба. Издвајање Санџака није остварено да се не би сувише притирала новонационално обликована Црна Гора, која је у хрватским плановима требало да има улогу сталног "неутрализатора" Србије и Српства.

У закључку одговора на друго питање треба истаћи сљедеће:

а) Да је у интернационалистичку димензију српског покрета отпора окупаторима и квислинзима (хрватско-муслиманско-шиптарским) била на закулисан начин убачена федералистичка конструкција, по својој суштини антисрпска, која је била преузета из арсенала ватиканско-аустроугарских, односно хрватских грађанских идеја и углавном на њима заснованих стаљинско-коминтерновским концепција;

б) Да је главни инспиратор националне и државно - правне институционализације НОП-а Јосип Броз Тито дјеловао у складу са претходним идеолошким доктринарством, у центру кога је била опсесија од "великосрпског национализма". У овом наслеђу

тзв. "хрватско историјско право", углавном засновано на фикцијама, доминирало је над етно-језичким:

в) Да су српски учесници у овом дезинтеграционом процесу били или класно-идеолошки доктринари или необразоване анационалне личности, са доминацијом магловите интернационалистичке и југословенске оријентације над српском, па су авојске пројекције прихватили без виђења њихових посљедица, прихватили као конструктивне: огромна већина у склопу својих слободарских и патриотских осјећања; комунистички дно због пролетерско-интернационалистичких заноса и партијске дисциплине - као "Прелазно рјешење" на путу ка "класном интернационализму"; дно и са нагонима политичког скоројевитства - као могућност за лично потврђивање и уздизање с друге стране. Тито и његова хрватска "праћња" свој декларативни интернационализам никада нијесу претпостављали националним циљевима, увијек их истичући преко флоскуле о "угњетеним нацијама". Прихватање авнојског модела државне и друштвене реконструкције представљало је својеврсну злоупотребу углавном српске ослободилачке борбе и револуције;

г) Да је конкретна југословнска национално-политичка ситуација реалним чинила само онај федерални модел који је одговарао етничком принципу, који је одговарао етно-језичкој и културно-историјској сродности југословенских народа.

3. Сљедеће, треће питање је: да ли је револуционарни излаз из југословенске ратне драме 1941-1945. године нудио нека друга, стабилнија рјешења? Чињеница је да је титовско-револуционарна негација националних противрјечности била остварена углавном уз помоћ спољног фактора, совјетског у првом реду, у склопу међусавезничких односа који су путем споразума Тито-Шубашић протежирали онај излаз који су нудили Тито и Стаљин. А он је почивао и на идејном наслеђу предратног периода, који су били иза себе оставили многи затворени идеолошко-дебатни кругови, и на пропагандистичкој симетрији Павлићевог нацифашистичког геноцидног антисрпства и српског одговора на ове изазове. У британским владиним канцеларијама озбиљно су узимане у обзир ситон-вотсоновски "деривати" овог насљеђа, у сваком смислу прохрватски, у које је вјеровао и сам Черчил. Српско-хрватском симетријом су били помијешани узроци и посљедице, виновници

и жртве. Српске националне визије југословенске реконструкције на етничкој основи, најширих културно-историјских постулата, биле су изједначене са великохрватским мегаломанством, које се изражавало на антисрпској основи и биле су одбачене. Са њима је са друштвене сцене била одбачена и српска национална варијанта, због чега су све конструкције будућности овог народа биле предате у руке туђина или домаћих идеологизатора, пролетерско-интернационалистичке неодређености.

Тито се у очима полуинформисаних и неинформисаних савезника појављивао као усамљени јахач "нове федеративне Југославије равноправних народа и националних мањина". Стаљин му је вјеровао, јер је дјеловао у складу са његовим доратним виђењем српско-хрватских односа: У то су га увјеравали и Титови телеграми, који су често говорили језиком заварачућих симбола, истичући много већу партизанску активност неких "хрватских" бригада, дивизија и корпуса него српских. Ова углавном српска борба је била сакривена иза углавном територијалних одредница или је савезницима била потурена као "хрватска". Черчил је Тита прихватио у првом реду као "бескомпромисну борбену варијанту" (уз незнање или уз игнорисање српских егзистенцијалних резона који су савку борбу условљавали), али и у складу са увјерењем да крај рата доноси српску освету уколико његов југословенки побједник буде четнички покрет ђенерала Драже Михаиловића.

Савезници су протезирали онај модел југословенске реконструкције чија исходишта налазимо у ватиканском и аустријском антисрпству и антијугословенству, а декларативна одређења у комунистичко-хрватској (и грађанској и комунистичкој) политици. Нико од њих није познавао суштину српско-хрватских односа. Стаљински шаблонизам је онемогућавао да се сагледа антиинтернационалистичка усмјереност титовског концепта, док је западна савезничка политичка заблуђелост према конкретној југословенској ситуацији спречавала да се сагледају и друге могућности изласка из ратне драме.

Поставља се питање: да ли је авнојска реконструкција Југославије на федеративној основи била једини излаз, односно да ли је постојала алтернатива која би била више примјерена идеолошким основама руководеће снаге, која би била ближа

"пролетерском интернационализму", која би одговарала народу као цјелини?

У одговору ћемо поћи од чињенице да је једну од основних одредница великог ратног расплета представљао хрватско-муслимански геноцид над српским народом, његове могуће по Хрвате и друге погубне импликације што је упућивало на три алтернативе:

а) на разбијање државе по етничким шавовима, уз независно спајање свих српских и других области шпром Југославије у одвојене етничке државне цјелине;

б) на федералну организацију у складу са етничким принципом такође уз укључивање свих српских, хрватских и словеначких земаља и њихово груписање у посебне федералне јединице,

в) на унитаристичку организацију, на новим социјално-револуционарним основама, у којој би народни интернационализам постао својеврсни синоним пролетерског.

Први пут је чинила немогућим партизанска димензија српског покрета отпора, са титовским националним концептом, који је Хрватима нудио не само избјегавање српске освете него и обнављање великохрватсктва под заставом нове федеративне државе, али само под црвеном заставом.

Други пут је нудио четнички покрет, најартикулисаније на свом светосавском конгресу, свођењем Хрватске на њене праве културно-историјске оквире, оне су хрватски корпус који нијесу укључивали Србе мухамеданце и Србе католике; на оквире који су предходили и споразуму Цветковић Мачек и НДХ, али овај пут је био онемогућен дискредитацијом и уништењем националистичке димензије српског покрета отпора.

Трећи пут је највише одговарао револуционарној идеологији КПЈ, али је он већ био потпуно доведен у питање на теоријском плану, у ствари у сфери борбе фикција, и то још прије рата - у склопу борбе против тзв. "великосрпског хегемонизма". Потом је титовско оваплоћење федералног концепта уз употребу српске борбе и српских комуниста било створило илузије о његовој и

српској прихватљивости и искључило евентуално унитаристичко рјешење.

Да ли је унитаристичко рјешење било могуће? Одговор је да, али ако се у обзир узме реална претпоставка да је српска освета била занста могућа, и да је за угрожене Хрвате и муслимане унитаристички излаз из ситуације имао егзистенцијално значење. Искушење минулог грађанског рата давала су му смисао пута ка трајном превазилажењу националних противрјечности. Тито је, међутим, пружао излаз некажњеног престројавања на страну побједника, уз то онај који је изазивача награђивао. Великом Хрватском. За Србе, чије је старо југословенство било компетитивно са новом интернационалистичком идеологијом, коју је не мали број прихватио и као "идеологију мајке Русије", унитаристички излаз је био и правичнији и ближи реалности од авнојског, неетничког федерализма, пројектованог на њихову штету. Ново југословенство је могло бити и нови оквир конституисања свих зона њиховог етничког бића, те разних и српских и хрватских регионализма. Не треба сметнути с ума ни чињеницу да је револуционарна побједа 1945. године наступала са општеприхватљивим лозинкама и визијама новог друштва, што је ослобађало на моћну радну, препородитељску енергију маса; да је, дакле, била формирана друштвена клима у којој је овако ослобођена енергија могла да нађе своје оваплоћење у новом југословенству.

Револуционарни чинилац је пропустио историјску шансу да основе своје изворне идеологије угради у интегрално-југословенски конститутивни процес, да радикалне ратне ломове друштвених структура претвори у његове опомињујуће корективе. Умјесто тога, прихваћен је пут који је у нову државну и друштвену зграду уграђивао политичку идеологију сепаратизма и остваривао је у федералне јединице неетничког карактера, награђујући изазивача и убицу на рачун жртве.

4. Из свега горенаведеног произилази да је револуционарана употреба ратне драме значила установљење политичког система који је био одржив само у условима диктатуре. А те услове су пружале злоупотребе класе на нивоу партије, злоупотребе партије на нивоу њеног вођства, злоупотребе вођства на нивоу његовог ауторитарног вође.

До педесетих година, у вријеме централистичке организације државе и друштва, као пута стабилизације новог режима, ратне противрјечности су биле пригушене великим обећањима која је пратно радни ентузијазам, потом и великим насиљима. Њих, међутим, није више одликовала српско-хрватска национална симетричност; у име борбе против потенцијалних непријатеља под удар су углавном долазили Срби. Ликвидацијама десетина хиљада њуди била је уклоњена и потенцијална опасност за федералне антисрпске конструкције. Чим је почетком педесетих година било уклоњено и међународно стаљинско "покровитељство", са њим и револуционарно-идеалистички дво југословенских комуниста, чим је нестало покровитељство које је доста условљавало и ограничавало понашање режима, започели су експерименти у национално-политичкој области, чији је основни циљ био даља децентрализација, која се постепено претварала у дезинтеграцију и Српства и Југославије. Неки елементи ове титовске политике показивали су склад са старим стратегијама, ватиканском у првом реду. Новонационалне партијско-политичке бирократије, интересно везане за своје преко ноћн стечене позиције, које је условљавало (у кадровској политици) и њихово новонационално доказивање, претварали су се у полуге политике која је настојала да федерализоване дјелове српског етникума хомогенизује на антисрпској основи, да их отргне из комплементарног културно-историјског бића народа. Насилно разбијање Српске православне цркве у Македонији 1963, инспирисано и вођено са врха "интернационалистичке" и атеистичке партије и државе било је не само показатељ антисрпске политике Титовог режима него и илустрација ретроградне злоупотребе револуционарних и новојугословенских циљева, оних узвишених циљева у име којих је режим дјеловао. Овај склад титовско-хрватске и ватиканске стратегије илустрвали су и потоњи покушаји одвајања Српске православне цркве у Црној Гори и наговјештаји исте врсте према Војводини. Њихов заједнички циљ је био да се помоћу национално распећених и атеистичких комунистичких "нововјераца" оствари разбијање опште традиционалне окоснице и конституента народа, и тако отворе слободни путеви за његово конвертитство и однарођавање.

Тако се под Титовим вођством у име "пролетерског интернационализма", лењинској концепцији о "будућем сажимању нација" супротстављао пут њихове бирократске афирмације, не само народа него и историјски неконституисаних дјелова Српства, и то на основу антицрпског, односно антиматеринског доказивања. У исто вријеме је на хрватској страни текао процес протекционистичке суштине: стварање зоне српског етникума (Буњевци, Шокици и др.), те Срби католици Дубровника и Приморја подвргавани су знатно већој него до тада хомогенизацији око хрватске националне идеје. У правцу истог циља вршено је подвајање и конституирање муслимана.

Период од средине шесдесетих до средине седамдесетих година био је испуњен настојањима која су водила дезинтеграцији и српског народа и Југославије. Илуструју га честе уставне промјене. По Уставу из 1946. године главне надлежности је имала савезна држава. Уставним законом из 1953. она их углавном задржава. Уставом из 1963. самоуправљање и друштвена својина постали су основе система, док се федерација у вршењу својих права и дужности више ослања на сарадњу република. Сплједили су уставни амандмани из 1967. 1968. - када се компетентност република повећавала, док су двије покрајине у саставу Србије постале и саставни дио Србије и конститутивни елементи федерације. Уставним амандманом из 1971. и Уставом из 1974. године федералне јединице су добијале највећи степен самосталности.

Коначан резултат овог уставног процеса био је рушење савезне државе: што је био и највећи домет на путу апсолутизације федералних јединица. А то је значило и стварање услова за насиља и асимилације у отргнутим српским ковадима.

Најдрастичније је ова антицрпска политика дошла до изражаја у јужној покрајини Србије. Свођење српског историјског појма Косово и Метохија на појам Косово и преименовањем древног имена Шиптари у Албанци, уставна замијена појма национална мањина појмом народност, нијесу били изрази ћефа локалних сепаратиста, него прије свега изрази опште титовско-југословенске политике, комунистичке одређености, која је ишла за тим да колијевку српске држановости и духовности издвоји из Српства и окрене против Српства.

Национално-сурогатска доказивања на антисрпској основи у Македонији довела су до апсолутизације новонационалне, у ствари идеолошке самобитности, на врло ограниченом духовном простору, народносно-флуидног састава, што је водило духовном осиромашењу народа као цјелине. На његово кормило је ступала национално-идеолошка "нова класа", са загриженошћу која је говорила о њеној спремности на све у циљу одржања личних и колективних бирократских интереса.

Слична настојања у Црној Гори су спутавали његошевски бедени Српства и поуке и поруке гусала, па је ограничена хомогенизација око "црногорске националне идеје" могла преживјети само као интересни оквир новонационалног и партијско-политичког институционализма. Ни објективни услови ни вријеме нијесу дозвољавали да се нова "нација" артикулише у културно-историјској и духовној сфери као нека неспска посебност. Нијесу то дозвољавали ни историјски региони Црне Горе, са локалним самобитностима, код којих је српство увијек било изнад црногорства. До наших дана преживјели су само бојовници штедимлијско-дрљевићевске провенијенције препознатљиви као остаци старог склада "националног" црногорства и хрватског антисрпства.

Први покушај муслиманске хомогенизације око хрватске идеје, а на антисрпској основи, пропао је са пропашћу усташког режима и његове НДХ. Титовски федерални модел онемогућно је да се ова етнички српска група реинтегрише на исконској културно-историјској основи, (у страху да не дође до јаке концентрације, те да се реинтегрише на југословенокој основи, тако је ова основа представљала природни и безболни излаз из тешке ситуације). Услиједила је хомогенизација муслимана на вјерској основи, која је требало да онемогући њихову интеграцију и на свесрпској и на југословенској основи. Тежње у овом правцу биле су нарочито изражене у првим послјератним годинама. Тако је била обновљена муслиманска клерикална самобитност, која је ове окретала Турској и исламском свијету, која их је објективно водила сукобљавању и са Српством и са Хрватством и са Југословенством; и убацивала у опасни процијеп између хришћанског Запада и исламског Истока.

Устав из 1974. године био је највећи израз титовске антисрпске, у суштини антијугословенске политике. Он је посебно огледао онај смјер хрватске калкулантске и манипулаторске стратегије која је под видом борбе против "великосрпске хегемоније" и "националног угњетавања" тежила територијалном и етничком проширењу на српски рачун. Њихово ратом остварено мегаломанство, које је укључивало више компактних српских области, овим Уставом је било заокружено. Издвојене федералне јединице биле су апсолутизоване до нивоа скоро потпуно независних држава; на српској етничкој основи формиране "нове нације" добијале су функције великашких забрана - са својом независном економјом, односно са увећаним могућностима опстанка на основи доказивања насупрот својој етничкој Матици. Осакаћена Србија задржавала је само функцију плаћања њихових национално-бирокуратских, у суштини сепаратистичких рачуна. Случај Косова и Метохије је најдрастичнији.

5. Велики и бурни догађаји од краја осамдесетих година до наших дана представљали су бумеранг титовског модела друштвене и државне организације. Држава се распадала, а почетком деведесетих и распала на једноумачко-комунистичком, односно на партијско-политичком нивоу, на ком нивоу је и створена и одржавана у живот. Није било демократске противтеже цивилизацијских шпирна, није било протагониста јужнословенске комплементарне културно-историјске увјерености да је прихвати у искушењима, да је реконструишу и усмјере у другом правцу.

Дрским разбијачима, са црвеним партијским књижицама, супротстављали су се самоувјерени, надобудни и самовољни стерилно југословенствујући, људи истог идеолошког рода и дома. Потом и први "опозициони" "антибољшевички бољшевици" или празно-демократствујући, који су много подсећали на оне старе који су обављали хрватске послове на српској земљи. Критичари режима су дозивали ново доба са развалина старог, заговарајући само идејно-политички раскид - без правог осмишљавања ретроспекција и без правог виђења перспектива, и српских и југословенских. Однос позиције и опозиције дуго се изражавао као сукоб заточеника сродне идеолошке свијести. Посебно га је обилежавала властољубива загриженост.

Разбијачи су пза себе имали титовском политиком обманути свијет и у њему совјетску, а потом и нову Русију, којима углавном нијесу биле јасне ни претпоставке ни посљедице нове југословенске драме. Имали су пза себе старе ватиканско-германске антијугословенске и антиправославне калкуланте, који су дуго чекали своју прилику.

Протагонисте нове југословенске политике су били заточеници прошлости и у идеолошком и у националном смислу. Без виђења правих граница српског етникама нијесу били у стању да разбијачима државе брзо супротставе своје етничко и историјско право, да захтијевају повратак на полазне основе живота у Југославији, на 1918. годину, да инсистирају на том почетку - са националне позиције која је претходила великим антисрпским манипулацијама и страшним српским драмама и изгинућима Напокон, да се са тврдим, државним ставом, представе свијету и својој јавности. Ови су умјесто да крену тим путем, вријеме губили у дозивањима међународне правде, незнатно излазећи из претходних појмова, пројекција и достигнућа; не излазећи из оквира идеолошких и политичких представа титонзма. Није било комплексног сагледавања ни феноменологије ни судбине комунистичког националног концепта, таквог одређеља које би показало да је овај пропао и због тога што је био институционализован супротно декларативним одређељима руководеће партије. Историјски распадене вође, притиснути међународним притисцима и искушењима, повлчили су се у границе својих авнојских сазнања; у почетку кризе скоро ништа нијесу учинили да се на лицу мјеста стане на пут сепаратистичкој самовољи национално-пургерских бојовника - да се против њих окрене "њихов" народ. Збуњено су ишли у сусрет хировима "нарцизона" малих ризика. На крају прихватили су и преговоре и договоре са разбијачима, и даље не излазећи из авнојских представа Српства. Примјер Превлаке је најкарактеристичнији и најгубнији јер води верификацији уз уцјене и на превару наметнутог споразума Цветковић-Мачек из 1939. године.

Само су Срби БиХ и српских крајина реаговали са историјским сазнањем; хрватској националној, агресивној политици, супротставили су српску, и резултате своје народнослободилачке

борбе 1991-1995. године изразили у државно правном смислу, формирањем Републике Српске и Републике Српске Крајине.

Бумеранг титовске политике манифестује се као одговор и српских мртвих и живих душа. Национална акција изазвала је националну реакцију, и борбену хомогенизацију народа која искључује нову појаву "трећег фактора" који би као овај стари из 1941. говорио у име "новог братства и јединства" и нових идеолошких запоса, поуке историје, нарочито перпода Другог свјетског рата, упућивале су да се национално дјело доведе до краја, и да се онемогуће све разводњавајуће опште идеологије и политике које му стоје на путу.

Да закључимо: Титовском политиком је била пропунгтена јединствена историјска прилика, одређена егзистенцијалним искушењима народа, прилика да се унитаристички облик организације обнови на социјално-револуционарној основи. Потом је, самовољом Вође, био установљен политички систем који је авнојске подјеле Српства апсолутизовао на антицрпској, објективно и на антијугословенској основи. Државна зграда је пукла вољом старих њених непријатеља, пукла и по неадекватним идеолошким и по неадекватним етничким шавовима.